

Tone Čokan | Francis Jammes

»Pesnik je romar, ki ga Bog pošlje na zemljo, da tam odkrije sledove izgubljenega raja ali zopet najdenega neba... Pesnik je človek, v katerem Bog obnovi sijaj.«

(Francis Jammes.)

»... kapljica rose... dve taščici, katerih glas drsi med vejevjem kakor tenak vodni curek...

»dve taščici, kaplja rose — glejte: za Francisa Jammesa zadnji, edini pesniki sveta.«

(Pierre Lagarde.)

Francis Jammes je ena najlegendarnejših postav v francoski književnosti. Njegova pestra mladost, kmečko življenje, svojsko delo in sedaj še vdana smrt — vse to je večalo in večja njegov legendarni sijaj. François Porché pripoveduje, kako je bilo konec preteklega in v začetku sedanjega stoletja pri mladih poetih v modi, poromati v Orthez k Francisu Jammesu, napol puščavniku, napol faunu. Želeli so se pomuditi v vzdušju domačnosti, zbranosti, globokega in preprostega življenja, ki ga je ustvarjala njegova razgibanost in milina, nasmeh njegove matere, pipe, ki jih je kadil, šumenje čebel, Pirineji...

Francis Jammes se je rodil 2. decembra 1868. v Tourmay. Njegovi predniki in mnogo njegovih sorodnikov je živelo v kolonijah. Njihovo pripovedovanje je dalo mlademu pesniku prvi temelj; daljne dežele, iz zasanjane pokrajine... na vsaki strani njegovih del najdemo pečat tega prvega privida. Študiral je po raznih kolegijih. V svojem prvem zvezku spominov: »De l'âge divin à l'âge ingrat« (Od božje do nehvaležne dobe) govori o licejih in internatih z jezo, kot jo redkokje srečamo. Ne bom tukaj zagovarjal internatov, toda kadar jih kdo preklinja tako ostro, daje samemu sebi precej natančen pečat. Če je Jammes trpel zaradi tovarišev in zaradi ravnodušnosti profesorjev, kaže, da je bil preobčutljiv in preromantičen. Uiti je hotel ozkosti internata z branjem Julesa Vernea, katerega roman »Dvajset tisoč milj pod morjem« mu je bil kot voda oceanov, v katero se je v duhu potapljal, verujoč, da bo s tem ubežal tiraniji tovarišev in celo nadzorstvu prefektov. Med poukom je bil razstresen, nekega dne pa je nenadoma odkril, da ima talent za poezijo... »Pred mano leži odprta knjiga. In nenadoma, ne da bi to prej vedel, vidim in čujem, da so te vrstice žive, da si dve in dve odgovarjata po rimi kot ptici ali trgači... bil sem ves iz sebe in, ko mi je zvečer oče rekel, naj z njim ponovim lekcijo, me je pretresel jok... Sprejel sem od neba ta dar... vesel in žalosten, ostrejši kot divjakovo kopje, slajši kot med.«

Tako razpoložen je bral razne magazine, ki so takrat še bolj kot danes objavljali romantično pustolovske zgodbe, ki so brez dvoma ne-

varne za že ustaljenega človeka, a kakšen vpliv so morale imeti na razvnetega mladeniča! S strastjo je grabil po Feuilletovih delih, zapomnil si je imena lepih glavnih junakinj kot Clara d'Ellébeuse, Almaïde d'Etremot; tako se je vživel v ta izsanjani svet, da je njihova imena ohranil še v svojih poznejših delih. Če k temu dodamo še Rousseaujeve »Izpovedi« in Bernardin de Saint Pierreov roman »Pavel in Virginija«, imamo v glavnem berilo, ki je oblikovalo Jammesovega mladostnega duha. Po vsem tem se tudi ne bomo več čudili njegovi strastni ljubezni do narave. Vsaka pokrajina se vtisne vanj, vsaka barva, vsak vonj, pogovarja se z živalmi in rastlinami, strastno ljubi lov, toda ta samotni lov je le pretveza za pesniške sprehode, zato je vedno, kadar govori o naravi, o delu na polju, naraven, iskren in ne nazadnje globok. Ali more sploh o drugem govoriti? Saj sam pravi: »Ne morem niti imeti občutka, ki bi ga ne spremljala slika cvetke ali sadu.«

Začel se je seznanjati s svojimi sodobniki-simbolisti. Od l. 1889. do l. 1905. so mu glavni navdih narava in strasti, verz pa mu je svoboden. Po l. 1905. pa, ko je postal odločen katolik, pa mu je vera izvor vsega in se izraža v pravilni meri. Je pa njegovo delo tako svojsko, da zanj ni mogoče najti drugega imena kot »jammizem«. »Da ga definiramo, se lahko poslužimo primerjav; pravijo: Coppée — simbolist, kar ni popolnoma pravilno; ali: kombinacija Homerja in Chat Noira, kar so le lepe besede« (Calvet). Bolje je, da to poskusimo opisati: Jammes odkrije v najskromnejšem, najbolj vsakdanjem predmetu žarek poezije in ga pokaže blestečega se našim očem, a ne kot Coppée v visokem slogu — nasprotno — čim preprostejši je predmet, tem preprostejše so njegove besede. Sam pravi: »Umetnost je pot k umirjenosti in preprostosti. Vedno bolj in bolj se mi upira, kar je tragično in zamotano. Nimam rad mrtvecev, ki jih po tretjem dejanju vržejo skozi okno... Jaz bi se zadovoljil z delom, v katerem bi ne bilo drugega kot človek, ki bi sedel na robu potoka in bi ne rekel niti besede... Potopil bi svoj trnek v sinje zvezdice speče vode, prižgal bi si pipo, gledal bi vedomca, kako si plete gnezdo... Vse to bi povedal brez zgovornosti... Hočem mirne umetnosti... da se moja duša odpre brez šuma kakor cvet... Hočem, da je opisano življenje polno vzvišene preprostosti...« Toda Jammes je spoznal, da bi bilo to kljub vsej lepoti kmalu dolgočasno, zato je v svoje delo vnesel, dasi včasih nekoliko prisiljeno, duha in sočutje do ubogih, ki prav tako trpe kot mogočni, često še huje, ker morajo trpeti sami. To je poskusil že v zbirki: »De l'Angelus de l'aube à l'Angelus de soir« (Od jutranjega do večernega zvonjenja) v delih »Clara d'Ellebeuse«, »Almaïde d'Etremont«, »Pommes d'Anis«. V zadnjih treh nam kaže v skrivnostnih parkih mlade in sanjave deklice, žrtve svojih utvar in srca. Hitro prehaja iz nežnosti v brutalnost, ne ogiblje se niti filozofskim razmišljanjem, da bi opravičil zablode svojih junakinj. Vso svojo ljubezen do narave pa je razodel v romanu: »Roman du Lièvre« (o zajcu). Pesnik se je kot pomešal med stvarstvo, da ga je razumel in odkril.

L. 1905., ko je dosegel svoje 37. leto, se je v njegovem življenju zgodil važen preobrat, ki je močno spremenil njegovo življenje in delo. Jammes se je spreobrnil. Toda takoj moramo poudariti, da se ni vrnil od daleč. Ne da bi bila njegova mladost pobožna, je bila krščanska in še so ostale vezi, sicer zelo šibke, vendar tolike, da so ga zopet pritegnile. Vedno je težil za nekim še nenajdenim idealom, poslušal je svoje strasti in svoje čute. Nekega dne je opazil, da narava, ki jo je ljubil kot pogan, poje o Bogu in da je zaradi tega lepša. Spoznal je, da družina, žena, otroci nalagajo sicer težke dolžnosti, a da dajo večje veselje kot še tako strastni romani. Na robu gozda je našel kapelico, vso posuto z listjem, vstopil je in našel stik s srcem svoje mladosti, s srcem božje dobe. Kriza je bila kratka.

Po spreobrnitvi je predelal osnovo in obliko svoje umetnosti. Odkar je odkril vir božje ljubezni, je vse črpal iz vere, iz naravne, preproste pobožnosti. Vera mu pač ni nalagala, da bi moral premeniti obliko, toda čutil je potrebo po vzvišenosti in resnosti, ki bi razodevala njegovo dozorevajočo dušo. Skoro popolnoma se je odrekel svobodnemu, tako subjektivnemu verz, osvojil si je pravilen verz, vsebina ni več natrpana s počutnostjo, ampak je bolj zdrava in robustna, zlasti pa je širša, objemajoča zemljo in nebo. So umetniki, ki po spreobrnitvi upadejo, to so prerokovali tudi Jammesu, a on je kot večina konvertitov na prejšnji podlagi, kolikor je je bilo zdrave, obogateval in gradil naprej. Obračunal je s samim seboj. Nastalo je delo v pesmih in prozi: »Le poète Rustique« (Kmečki pesnik), ki je posvečeno njemu samemu, njegovim vedrim lovom, njegovim otrokom, ki pravkar začenjajo čebeljati, skrbem, kako bo plačal stanarino in podobno. Res je: poezija — to je najprej pesnik. In Jammes je nad vse to osebno življenje razlil duha krščanske dejavnosti in krščanske poezije. Sledili sta zbirki pesmi: »Clairières dans le ciel« (Jasnine na nebu) in »De l'Angelus de l'aube l'Angelus de soir«. Izpovedal je, kako je odprl vrata v kapelico, vstopil očiščen po trpljenju in se pomiril. Spoznal je naravo v luči vere še vse lepšo, občutil je težave krščanskega življenja, bridkosti dvoma in obupa. Obrača se k Bogu in Bog mu odgovarja. Ta dialog sicer nima v sebi razjedajoče globine Verlaineove zbirke: »Sagesse«, a po čustvenosti za njo nič ne zaostaja.

»Le Rosaire au Soleil« (Rožni venec s soncem) in »Curé d'Ozeron (župnik Ozeronski) sta dva rajska romana, polna angelskih kril. Oba sta prevedena v slovenščino. Morda je »Rožni venec« bolj narejen, zato nas pa »Župnik Ozeronski« tem bolj potegne za sabo s svojim prepletanjem romantičnosti in grobe resničnosti. Župnik je naravnost diven mož z dobro in preprosto dušo. Okrog njega žive v polni resničnosti še drugi: njegova mati, čudovita silhueta, Marta, skopa klepetulja, krojač Ceferin, Poli in še toliko drugih. To niso blede osebe, to so ljudje, ki nihajo med ganljivostjo in grotesknostjo.

»Les Géorgiques Chrétiennes« (Krščanski georgikoni) so njegovo prvo obsežnejše pesniško delo. Po Heziodu in Vergilu se je lotil

proslavitve poljskega dela in rodovitnosti zemlje. Dvoje sredstev je imel na razpolago, da jih nevidno zveže. Prvo — čisto naravno in človeško je, da nas priveže na ljudi, ki z ljubeznijo obdelujejo zemljo, da delimo z njimi njihovo veselje in njihove preizkušnje, da nam odpre njihove duše in nas opozori na misel božjo, ki jih podpira in vodi. Drugo sredstvo — mnogo težje — pa je, da približa nebo zemlji, bodisi da razlaga verske simbole dela, letnih časov, ali pa da med navadne ljudi postavi skrivnostna bitja, ki prihajajo od Boga kot berači, ali pa da naslika na resnični pokrajini angele pri delu. Vidni svet je tako nekako ves pogreznjen v nevidnega. To je Jammesu nad vse uspelo kot dosedaj še nikomur; njegov kmet misli in govori kot kak svetopisemski patriarh. Pripravlja se tudi slovenski prevod te edinstvene, v veličastnem aleksandrincu pisane pesnitve.

V zbirki »Sonnets à la Vierge« (Soneti na Devico) je zopet pokazal vso svojo virtuoznost; v prozi »Trente-six femmes« (Šest in trideset žena) svež humor in v delu »La Divine Douleur« (Božja bolest) zmožnost predreti v najtežje verske probleme in v zadnje skrivnosti srca.

Nemogoče pa je izreči določnejšo sodbo o njegovih zadnjih dveh pesniških zbirkah: »Les Poèmes mesurés« (Merjene pesmi) in »Sources« (Izviri). Mauriac trdi, da je to najlepše izmed vsega, kar je Jammes kdaj napisal, in Claudel je napisal o Izvirih: »...in zadnje delo, v svoji skrivnostni vedrini, ki nas najbolj zgrabi, je: Izviri. Teh sedem izvirov spominja na kraj, kamor je šel malo pred slovesom odražat zasanjani obraz, napajat si že oledenela usta.«

Na Vseh svetih dan 1. 1938. so ta usta onemela, na dan, ko je njegova najmlajša hčerka napravila večno obljubo v samostanu. Claudel mu je napisal med drugim v spomin:

„Tvoj glas je umolknil. Rastreseni in nepazljivi ljudje ga niso vedno poslušali, Bog ga je čul. V nerazumljenem béarnskem kotu je imel na razpolago kozarec sveže vode za nerazumljenega berača, ki ne neha praviti: »Žejen sem.« Dovolj dolgo so ga veliki poeti devetnajstega stoletja napajali z očitki, ironijo in blasfemijo. Dovolj dolgo so ga filozofi kritizirali. Dovolj dolgo so romanopisci z užitkom razvpili njegovo delo, obrekovali njegovo stvarstvo; v trpko veselje jim je bilo, da so privlekli na dan grdobijo, neumnost in zločin (pozabljajoč, da nima nobeno dejanje preprostih vzrokov in da dobro in slabo skupaj temeljita v tako malenkostnih odtentkih, kot je perje na golobovem vratu). In nenadoma se na binškoštni dan nekdo ustavi sredi tega veličastnega sveta in si upa reči: »To je lepo!« Ne prezira življenje, ponižne in vsakdanje družbe preprostih, našega vsakdanjega kruha, našega vsakdanjega miru med jutranjim in večernim zvonjenjem in reče: »To je dobro!« In potem pogleda na nebo, dvigne oči proti tej zvezdi, ki se blesti nad lurdskim zvonikom, in reče to edino besedo, ki jo je vsa naša literatura, vsa naša poezija pozabila reči: »Hvala!«